

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

**ВЕЋУ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ ПРАВНО–ЕКОНОМСКИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

На седници наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду одржаној 10. априла 2025. године, донета је одлука о именовању Комисије за оцену докторске дисертације кандидаткиње Александре С. Ђорђевић под називом „Културне политике руске емиграције у Београду и Прагу (1921-1941)“.

Комисију чине:

1. др Слободан Г. Марковић, ментор, редовни професор Универзитета у Београду – Факултет политичких наука
2. др Алексеј Тимофејев, ванредни професор Универзитета у Београду – Филозофски факултет
3. др Часлав Копривица, редовни професор Универзитета у Београду – Факултет политичких наука, председник Комисије

Чланови Комисије прегледали су и оценили поднету докторску дисертацију и имају част да поднесу извештај Наставно-научном већу Факултета политичких наука.

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Александра С. Ђорђевић рођена је 1986. године у Нишу. Основно и средње музичко образовање, смер виолончело, стекла је у Школи за музичке таленте у

Туприји. Дипломирала је на Факултету уметности у Нишу 2009. године с највишом оценом у класи проф. мр Тање Петровић Торговске.

У октобру 2013. године уписала је мастер студије културологије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Мастер рад под називом „Утицај руске емиграције на културни живот Београда у периоду између два светска рата“ под менторством проф. др Љубинке Трговчевић Митровић, одбранила је с оценом 10 (десет) септембра 2015. године. Исте године уписала се на докторске студије културе и медија на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Области научног интересовања Александре Ђорђевић су проучавање културе и уметничких достигнућа руске емиграције у Београду и Прагу између два светска рата, као и утицај дигиталних медија на професионално музичко образовање. Објавила је више научних радова на ове теме и учествовала у раду више научних скупова и симпозијума у земљи и иностранству. На позив организатора, у септембру 2023. године, учествовала је у раду округлог стола *Посол русског мира*, одржаном у Москви, а посвећеног деведесетогодишњици од оснивања Руског дома у Београду. Њени радови „Руски академизм в архитектурном облике Белграда“ (2024) и „Участие русских беженцев первой волны в создании балета 'Охридская легенда' С. Христича“ (2024) објављени су у Русији и награђени наградом првог степена на међународним конкурсима научно-истраживачких радова у организацији Сверуског друштва научних истраживача PTScience.

Списак објављених радова:

1. A. Djordjević, “Post-revolutionary Russian Émigrés as Mediators of European Cultural Transfer in the Kingdom of SCS/Yugoslavia“, in A. Djurić and I. Pantelić (eds.), *Echoes of Europe: Cultural Transfer Europe-Serbia in the Kingdom of Yugoslavia* (Belgrade: Institute of European Studies, Zepter Book World, 2025), pp. 101-124.
2. А. Джорджевич, Руски академизм в архитектурном облике Белграда, Сибирь гуманитарная, № 4, 2024, с. 83—94.
3. А. Ђорђевић, „Прилог уз биографију Анатолија Михаиловича Жуковског“, *Култура*, No. 182-183 (2024), 61-78.

4. А. Ђорђевић, „Улога руских емиграната у креирању југословенског јавног мњења о животу у Совјетском Савезу током 1929. и 1930. године“, *Токови историје* No. 1 (2024), 37-62.
5. А. Джорджевич, (2024) Участие русских беженцев первой волны в создании балета 'Охридская легенда' С. Христича, *Сибирь гуманитарная* № 1(5), Новосибирск: СибАГС, с. 24-33.
6. А. Ђорђевић, и М. Радојковић, „Медији као чинилац професионалног образовања и васпитања музичара“ БАРТФ 2018, Уметност и култура данас: Образовање за уметност и изазови савремености, Зборник радова са научног скупа, Ниш, Факултет уметности у Нишу, 2019, с.51-64
7. А. Джорджевич, „Возможность развития межгосударственного сотрудничества в XXI веке в области культуры на примере Балета Народного театра в Белграде“, *Трансформация международных отношений в XXI веке: вызовы и перспективы (материалы международной научно-практической конференции)*, Москва, Россия, Дипломатическая академия МИД России, 2018, с. 90-94.
8. А. Ђорђевић, „Балет на сцени Народног позоришта у Београду између два светска рата – од оснивања самосталног департмана до првих националних балета“, *БАРТФ 2016, Уметност и култура данас: Игра као антрополошки, естетички и педагошки принцип. Зборник радова са научног скупа*, Ниш, Србија, Универзитет у Нишу, Факултет уметности Ниш, 2017, с. 61-73
9. А. Ђорђевић, „Улога руских уметника у развоју и популаризацији националних балетау београдском народном позоришту у периоду између два светска рата“, *Владо С. Милошевић. Етномузиколог, композитор и педагог. Традиција као инспирација*, Бања Лука, Република Српска, Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, 2017, с. 230-242.
10. А. Ђорђевић, „Сучељавање српских и руских културно-уметничких пракси на оперској сцени Народног позоришта у Београду у периоду између два светска рата“, *Култура*, No. 150 (2016), с. 239-253.

Поред набројаних радова, колегиница Ђорђевић је ауторка две одреднице у лексикону *Русское культурное наследие в Сербии*, М. Милинчич (ред.), Центр Русского географического общества в Сербии, Белград, 2020.

Најзначајнија излагања на међународним научним конференцијама у земљи и иностранству:

- Джорждевич Александра, „Русский дом в Белграде как центр музыкальной жизни русского зарубежья“. *Посол русского мира: К 90-летию основания Русского дома в Белграде*, септембар 2023, Москва, Русија.
- Александра Ђорђевић, „Ruski emigranti kao posrednici kulturnog transfera Evropa-Srbija u periodu između dve svetska rata“. CTES (Cultural Transfer Europe-Serbia from 19th to the 21st Century): Културни трансфер Европа Србија у Краљевини Југославији, јун 2023, Београд, Србија.
- Aleksandra Đorđević i dr Miroљub J. Radojković, „Mediji kao činilac profesionalnog obrazovanja i vaspitanja muzičara“. BARTF 2018, Umetnost i kultura danas: Obrazovanje za umetnost i izazovi savremenosti, oktobar 2018, Niš, Srbija.
- Джорждевич Александра, „К 85-летию РЦНК 'Русский дом' в Белграде“. Трансформация международных отношений в XXI веке: *вызовы и перспективы*, април 2018, Москва, Русија.
- Джорждевич Александра, „Возможность укрепления межгосударственного сотрудничества в XXI веке в области культуры и искусства на примере балета Народного театра в Белграде“. Трансформация международных отношений в XXI веке: *вызовы и перспективы*, април 2017, Москва, Русија.
- Александра Ђорђевић, „Мстислав Ростропович (1927-2007): Поводом 90 година од рођења и 10 година од смрти уметника“. Владо С. Милошевић. Етномузиколог, композитор и педагог: *Традиција као инспирација*, април 2017, Бања Лука, Република Српска.

- Aleksandra S. Đorđević „Balet na sceni Narodnog pozorišta u Beogradu između dva svetska rata“. BARTF 2016, *Umetnost i kultura danas: Igra kao antropološki, estetički i pedagoški princip*, oktobar 2016, Niš, Srbija.
- Александра Ђорђевић, „Улога руских уметника у развоју и популаризацији националних балета у београдском Народном позоришту у периоду између два светска рата“. Владо С. Милошевић. Етномузиколог, композитор и педагог: *Традиција као инспирација*, април 2016, Бања Лука, Република Српска.

Предавања и јавни наступи:

Предавање на тему „Руски културни утицаји у обликовању балетске и популарне музичке сцене међуратног Београда“, одржано 06.11.2023. у оквиру семинара *Математика и музика* на Математичком институту САНУ.

Кандидаткиња до данас активно наступа као солиста, камерни, оркестарски и студијски музичар, а у досадашњој музичкој каријери остварила је велики број наступа у земљи и иностранству. Чланица је Музиколошког друштва Србије и добитница Светосавске повеље града Сремска Митровица за 2020. годину, која јој је додељена за изузетан допринос у области музичке педагогије.

Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација под називом „Културне политике руске емиграције у Београду и Прагу (1921-1941)“ кандидаткиње Александре С. Ђорђевић написана је на српском језику, а у складу с документом Статута Универзитета у Београду и Правилником о докторским студијама на Универзитету у Београду. Дисертација је написана ћириличним писмом на 242 стране, а у изради основног текста коришћен је фонт *Times New Roman*, величина писма 12 типографских тачака са проредом 1.0. Дисертација је подељена у 5 целина које носе називе:

- 1) Увод (стр. 1-6)
- 2) Руска емиграција у Чехословачкој Републици (стр. 7-46)
- 3) Руска емиграција у Краљевини СХС/Југославији (стр. 47-184)
- 4) Трансфер елемената руске емигрантске културе из Прага у Београд као модел културне изолације (стр. 185-216)
- 5) Закључак (стр. 217-222)

Прво поглавље **Увод** (стр. 1-3), поред основних разматрања садржи и потпоглавље под називом Теоријско-методолошки оквир и операционално одређење предмета истраживања (стр. 3-6).

Друго поглавље насловљено: **Руска емиграција у Чехословачкој Републици** у себи садржи подељке: Земгор у Чехословачкој Републици (стр. 10-15), Високошколске и научно-истраживачке установе под покровитељством Земгора (стр. 15-16), Семинар за проучавање Чехословачке (стр. 16-17), Руски народни универзитет (17-27), Институт за проучавање Русије (стр. 27-30) и Руски инострани историјски архив (стр. 30-46).

У трећем поглављу под називом **Руска емиграција у Краљевини СХС/Југославији** (стр. 47-184) издвојене су следеће целине: Државни подстицаји Краљевине СХС/Југославије у актуелизацији интеграционих културних политика руске емиграције (стр. 53-56), Делатност руских архитеката и инжењера у Београду (стр. 56-57), Криминалистички институт у Београду (стр. 57-58), Руски емигранти као сарадници београдских новина и дневне штампе (стр. 58-59), Државни подстицаји Краљевине СХС/Југославије у актуелизацији изолационог типа културне политике руске емиграције (стр. 59-60), Државна комисија за руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији (стр. 60-62), Руски школски систем у Краљевини СХС/Југославији (стр. 62-63), Главни промотери изолаторних културних политика изван територије града Београда (стр. 63-65), Деловање Руског културног одбора (стр. 65-66), Руски научни институт (стр. 66-74), Издавачка комисија (стр. 74-76), Делатност Руског дома и културне политике руске емиграције у Београду (стр. 76-80), Културне политике самоорганизоване руске емиграције у Краљевини СХС/Југославији (стр. 80-81), Представништво Сверуског савеза градова у Краљевини СХС као промотер културне политике (стр. 81-85), Земгор у Београду (стр. 85-129), Савез руских књижевника и новинара у Краљевини СХС/Југославији (стр. 129-136), „Органска интеграција“ као пример културне политике руске емиграције (стр. 136- 137), Руски издавачи као актери

и промотери концепта „органске“ културне интеграције (стр. 137- 140), Балет Народног позоришта у Београду и примери културних политика руске емиграције – студија случаја (стр. 140-145), Делатност руских кореографа Народног позоришта са аспекта анализе културних политика (стр. 145-166), Завршна разматрања о београдском балету (стр. 166-167), Руско слободно зидарство и културне политике руских масона у Београду (стр. 167-184).

Поглавље под редним бројем четири носи назив **Трансфер елемената руске емигрантске културе из Прага у Београд као модел политике културне изолације** (стр. 185) и садржи потпоглавље Дан руске културе (стр.185-216).

Последње, пето поглавље насловљено са **Закључак** (217-222) сумира претходно формулисано истраживање и даје смернице за будућа културолошка и сродна истраживања.

Сва поглавља изузев закључног подељена су на пододељке, а основно излагање обима је 222 стране. У раду је коришћена архивска грађа, необјављени и објављени писани извори, као и литература на српском, руском и енглеском језику. Списак библиографских јединица наведен је на укупно 20 штампаних страна, односно од стране 223 до стране 243 докторске дисертације. Број објављених извора које је колегиница Ђорђевић употребила за израду дисертације износи укупно 66 јединица систематизованих према следећем редоследу:

-Извори које је објавила руска емиграција -18 јединица

-Остали објављени извори - 9 јединица

-Мемоари, дневници, аутобиографске белешке - 6 јединица

-Извори из емигрантске и југословенске периодике - 33 јединица

Списак коришћене литературе броји укупно 221 библиографску јединицу, од којих је 110 на српском, 90 на руском и 21 на енглеском језику. Поред тога, за израду рада коришћени су и необјављени документи сачувани у Архиву Југославије и Архиву Музеја позоришне уметности Србије.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације „Културне политике руске емиграције у Београду и Прагу (1921-1941)“ кандидаткиње Александре С. Ђорђевић бави се

дефинисањем и анализом културних политика руске емиграције настањене у југословенској и чехословачкој престоници у периоду између два светска рата. Полазећи од претпоставке да је различито државно уређење Краљевине СХС и Чехословачке Републике један од фактора за окупљање различито оријентисаних емигрантских групација, приликом дефинисања предмета истраживања овај елемент разматра се као један од фактора који су утицали на усмеравање културних политика руске емиграције настањене у Београду и Прагу.

Током истраживачког поступка у припреми дисертације примењиване су технике својствене историјском методу. Истраживање је конципирано на квалитативном приступу, ослањајући се на научне методе којима се традиционално оперише приликом проучавања различитих друштвених феномена. Поред основних и општенаучних метода, за прикупљање и обраду података кандидаткиња је користила *методу анализе (садржаја) докумената* и *биографску методу* у складу с основама методологије политичких наука. За давање одговора на истраживачка питања постављена у оквиру хипотетичког оквира истраживања, примењена је *компаративна метода* с циљем општег поређења резултата истраживања добијених у анализи културних политика руске емиграције у Београду и Прагу у периоду између два светска рата.

На основу уводних истраживања, спроведених пред почетак израде истраживачког пројекта, а за потребе поређења културних политика Руса у Београду и Прагу, колегиница Ђорђевић дефинисала је низ истраживачких питања, која су се првенствено умерила на поређење приступа различитих емигрантских удружења везаних за идеолошка, политичка и идентитетска питања која су у међуратном периоду била актуелна унутар емигрантске заједнице. У дисертацији је разматрано на којим су се идеолошким позицијама на оси либерално-конзервативно налазили руски емигранти из Прага, а на којим припадници руске колоније из Београда. У политичком погледу разматране су склоности руских емиграната ка рестаурацији Руског царства, али и супротстављени концепти попут оних који су очекивали еволуцију СССР у грађанску демократију или заговарали ставове да је опстанак СССР дугорочна ствар. У идентитетском смислу, главни фокус докторске дисертације Александре Ђорђевић усмерен је на дефинисање релевантних актера и заговорника различитих типова културних политика. Издвојени су одређени друштвени делатници попут оних који су заговарали концепт према коме би избеглице требало да се културно оgrade као омеђена руска група унутар националних држава које су их прихватиле, оних који су

заговарали тежње да се избеглице уклопе у словенски идентитет држава пријема, али и оних који су у потпуности промовисали принцип асимилације руског избегличког становништва у већинске нације.

Истраживање колегинице Ђорђевић, засновано на проучавању емигрантских културних политика, обухвата и анализу наратива у публикацијама руске емиграције из Београда и Прага. Проучавањем значајног корпуса објављених текстова релевантних друштвених делатника из редова руске емиграције, дефинисани су главни модели који су остварили утицај на формулацију културних политика руске емигрантске колоније у ова два центра руског расејања.

Према предмету, циљу и методама, квалитативно истраживање колегинице Ђорђевић у потпуности спада у ред културолошких истраживања, посредно залазећи у сферу студија културе, студија културних политика и политикологије, у оној мери у којој ове дисциплине остварују корелацију са културологијом.

Циљ докторске дисертације кандидаткиње А. Ђорђевић у ширем смислу огледа се у томе што спровођењем анализе наратива коришћених при извештавању о темама везаним за кључна политичко-идеолошка, спољнополитичка и идентитетска питања руске емиграције настањене у Београду и Прагу употпуњује фонд научног знања из области културолошких истраживања руске емиграције.

Циљ овог рада у ужем смислу био је тражење одговора на низ истраживачких питања формулисаних у теоријском делу докторске дисертације, те да на основу њих понуди научно објашњење за разумевање доминантних наратива у публикацијама руске емиграције међуратног периода у Београду и Прагу, а у контексту претходно дефинисаних модела културних политика.

Научни циљ истраживачког пројекта колегинице Ђорђевић јесте дубинско разумевање друштвених појава и њихово тумачење у аутентичном културно-историјском окружењу у коме су настале.

Друштвени циљ докторске дисертације огледа се у врсти сазнања добијеног током истраживачког процеса. Анализом преовлађујућих наратива у руским публикацијама, и начина на који су се путем штампе и других публикација у емигрантској и локалној заједници креирале представе о догађајима и питањима везаним за устројство будуће пост-большевичке Русије, ово истраживање има сазнајну вредност за разумевање политике и културе руске емиграције. Кандидаткиња у свом

раду не занемарује друштвено-историјски контекст и услове у којима је руска избегличка „заједница“ настала и функционисала. Научна сазнања до којих се дошло захваљујући исцрпном раду колегинице Ђорђевић применљива су за тумачење, промишљање и вредновање савремених схватања о достигнућима „Заграничне Русије“, као и њеним релевантним актерима.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Истраживачки пројекат кандидаткиње А. Ђорђевић конципиран је на студијама случаја које нису засноване на фонду претходно стечених научних сазнања. Као научни циљ постављен је захтев за откривањем новог кроз спознају, проучавање и разумевање појава које представљају предмет истраживачког поступка. Истраживачки рад обављен је на основу пажљиво формулисаних истраживачких питања и без претходног формирања хипотеза, што је у потпуности усклађено с темом истраживања и примењеним методом на основу кога је хипотетички оквир рада израђен.

У складу с историографском темом која се бави анализом културних политика руске емиграције у Београду и Прагу у периоду између два светска рата, теоријско-методолошки део рада, колегиница Ђорђевић је израдила ослањајући се на историјски метод. Овај метод, уместо претпостављених хипотеза, практикује креирање адекватних истраживачких питања. У складу с примењеним методом, приликом поређења културних политика Руса у Београду и Прагу, у раду колегинице Ђорђевић формулисана су следећа истраживачка питања:

1. Идеолошки: где стоје ове две емиграције на оси либерално-конзервативно?
2. Политички: да ли припаднице емиграције очекују рестаурацију Руског царства, еволуцију СССР у грађанску демократију, или се мире с тим да је СССР дугорочна ствар?
3. Идентитетски: да ли желе да изграде омеђену руску групу у оквиру држава у којима се налазе, да ли желе да се уклопе у словенски идентитет који ове државе прокламују или желе да се асимилију у већинске нације?

Анализом наратива релевантних избегличких публикација и извештаја из локлане штампе, колегиница Ђорђевић је у дисертацији одговорила на следећа истраживачка питања:

- Како су одређене културне политике утицале на информисање јавности и креирање представа о темама везаним за културни идентитет „Заграничне Русије“ и руске популације у избеглиштву?

- Како су изграђивани наративи и створене представе о појединим догађајима и појавама, односно који културни елементи су афирмисани у текстовима аутора различитих политичко-идеолошких уверења?

- Ко су унутар „Заграничне Русије“ били креатори јавног мњења, као и које су културне елементе потенцирали да би поткрепили сопствене политичке, културне или идејно–идеолошке позиције?

- Који аспекти културне самосвојности су фаворизовани у оквиру различитих културних политика?

Како би из прикупљених материјала истакла само оне текстове који су остварили највећи утицај на емигрантску заједницу у Београду и Прагу током међуратног периода, из свеукупне издавачке делатности руске дијаспоре развијене у ова два центра, кандидаткиња је у раду ставила нагласак на примере који су, по њеној оцени, највише утицали на емигрантску заједницу и локалну средину. На основу њих су у наставку рада описани типови културних политика и утврђено је њихово деловање на културни живот руске емиграције.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Основни текст дисертације структуриран је у пет поглавља. У првом, уводном поглављу изнете су главне премисе научно-истраживачког рада и дефинисани основни појмови истраживачког пројекта. У овом делу изложене су околности које су утицале на настанак феномена „Заграничне Русије“ и указано је на услове под којима се руска пост-октобарска емиграција нашла у Београду и Прагу. Две словенске престонице у овом раду третирају се као водећи центри окупљања различитих идејно-идеолошких, политичких, статусних и сталешких профила руских избеглица. Структура избегличке колоније у њима, у великој мери, схваћена је као зависна од државних политика и наклоности лидера Чехословачке Републике и Краљевине СХС што је налаз до кога су историчари који су се бавили овим питањем још раније дошли. На политичко-

идеолошком и културном плану, активности руске колоније у овим центрима усклађиване су с потребама руске емигрантске заједнице у новој културној средини, али су у значајној мери зависиле од државних дотација и локалне културне политике. Јасно указујући на факторе који су утицали на формирање руских избегличких колонија у Краљевини СХС/Југославији и Чехословачкој Републици, колегиница Ђорђевић је у свом раду указала на низ спољашњих и унутрашњих фактора захваљујући којима су артикуисане и актуелизоване културне политике руске емиграције у ове две државе. Поред главних премиса докторске дисертације, изнетих у уводном излагању, у првом поглављу као посебан пододељак дефинисани су операционално одређење предмета и теоријско-методолошки оквир истраживања.

Друго поглавље под називом **Руска емиграција у Чехословачкој Републици** бави се анализом руских друштвених, културно-образовних и научних организација формираних у Чехословачкој Републици. Ово поглавље у себи садржи 6 додатних пододељака, насловљених према емигрантским организацијама и установама чија је културна делатност анализирана у датом поглављу. У оквиру одељка Земгор у Чехословачкој Републици обрађен је низ научних, образовних и културних установа које су радиле у континуитету или делимично под директним патронатом руске друштвено-хуманитарне организације Земгор. Поред делатности Земгора као кровне емигрантске организације у Чехословачкој, у овом поглављу обрађене су руске високообразовне и научно-истраживачке установе, те су наредни одељци насловљени: Високошколске и научно-истраживачке установе под покровитељством Земгора (стр. 15-16), Семинар за проучавање Чехословачке (стр. 16-17), Руски народни универзитет (17-27), Институт за проучавање Русије (стр. 27-30) и Руски инострани историјски архив (стр. 30-46).

Треће поглавље бави се анализом културних политика руске емиграције у Краљевини СХС/Југославији. У њему је указано на низ специфичности којима се одликовала руска избегличка колонија у односу на руску колонију у Чехословачкој, указано је на главне одлике локалне политике која се одразила на формирање и остваривање културног живота избеглица настањених у Београду. Назив овог поглавља је **Руска емиграција у Краљевини СХС/Југославији** (стр. 47-184), а у њему су као посебне целине обрађене три врсте доминантних културних политика које су идентификоване унутар руске емигрантске средине. Називи пододељака су: Државни подстицаји Краљевине СХС/Југославије у актуелизацији интеграционих културних

политика руске емиграције (стр. 53-56), Делатност руских архитеката и инжењера у Београду (стр. 56-57), Криминалистички институт у Београду (стр. 57-58), Руски емигранти као сарадници београдских новина и дневне штампе (стр. 58-59), Државни подстицају Краљевине СХС/Југославије у актуелизацији изолационог типа културне политике руске емиграције (стр. 59-60), Државна комисија за руске избеглице у Краљевини СХС/Југославији (стр. 60-62), Руски школски систем у Краљевини СХС/Југославији (стр. 62-63), Главни промотери изолаторних културних политика изван територије града Београда (стр. 63-65), Деловање Руског културног одбора (стр. 65-66), Руски научни институт (стр. 66-74), Издавачка комисија (стр. 74-76), Делатност Руског дома и културне политике руске емиграције у Београду (стр. 76-80), Културне политике самоорганизоване руске емиграције у Краљевини СХС/Југославији (стр. 80-81), Представништво Сверуског савеза градова у Краљевини СХС као промотер културне политике (стр. 81-85), Земгор у Београду (стр. 85-129), Савез руских књижевника и новинара у Краљевини СХС/Југославији (стр. 129-136), „Органска интеграција“ као пример културне политике руске емиграције (стр. 136-137), Руски издавачи као актери и промотери концепта „органске“ културне интеграције (стр. 137-140), Балет Народног позоришта у Београду и примери културних политика руске емиграције – студија случаја (стр. 140-145), Делатност руских кореографа Народног позоришта са аспекта анализе културних политика (стр. 145-166), Завршна разматрања о београдском балету (стр. 166-167) и Руско слободно зидарство и културне политике руских масона у Београду (стр. 167-184).

У овом поглављу нарочито је значајно да је колегиница Ђорђевић кроз две студије случаја приказала различите појавне облике културних политика којима је оперисала руска емиграција у Београду између два светска рата. Прва студија случаја, везана за развој балета у Београду, конципирана је тако да су кроз рад и залагање руских кореографа запослених у београдском Народног позоришту приказани основни модели културних политика актуелних међу руском уметничком емиграцијом. Друга студија случаја везана за активности руске масонерије у Београду постављена је са циљем да се кроз пример прикажу тежње одређених емигрантских кругова да узму учешће у усмеравању културних политика руске емиграције и, преко њих промовишу сопствене идеје и светоназоре фокусиране на државно уређење и организацију пост-большевичке руске државе.

Четврто поглавље засновано је на теорији културног трансфера и носи назив **Трансфер елемената руске емигрантске културе из Прага у Београд као модел**

политике културне изолације (стр. 185). У оквиру њега анализиран је феномен Дана руске културе као културни концепт настао у емиграцији, а званично формулисан на састанку руског Педагошког бироа у Прагу 1924. године. Како се концепт убрзо проширио на готово све центре руског расејања и опстао до почетка Другог светског рата, у раду је запажена његова кохезивна улога и нарочито скренута пажња на промоцију одређених културних политика имплицитних обележавању овог значајног емигрантског празника. Стављајући у фокус обележавање Дана руске културе као најзначајнијег и најраспрострањенијег националног празника руске културе у емиграцији, у раду је указано на значај који је за руску емигрантску заједницу имало обележавање овакве манифестације у условима губитка државе, статуса, материјалне сигурности и избеглиштва. У пододељку Дан руске културе (стр.185-216) на основу писаних извештаја и других доступних материјала детаљно су анализирани празничне светковине организоване у Београду и Прагу.

Указано је на то да је иницијатива за овакве празнике потекла од стране руске емиграције из Прага и да је концепт прихваћен и од стране руских избеглица у Београду. Колегиница Ђорђевић је поред хронолошког редоследа, на основу званичних извештаја и новинских чланака, извршила компаративну анализу празничних светковина Дана руске културе спроведених у Београду и Прагу.

У последњем поглављу дату су закључка разматрања. Кандидаткиња је јасно заокружила основни део текста, стављајући нагласак на најзначајније налазе до којих је током истраживачког рада дошла. У овом одељку изнете су смернице и препоруке за будућа културолошка и сродна истраживања. Колегиница Ђорђевић предложила је да се овако конципиран теоријско-методолошки оквир истраживања прошири и на остале словенске престонице у којима је током међуратног периода била стационирана руска емиграција. Спровођење компаративне анализе културних политика руске емиграције у другим, културно блиским, и на словенском идентитету заснованим националним државама, могло би да укаже на сличности и разлике избегличких колонија у осталим словенским престоницама и прикаже спољне факторе који су реално имали утицаја на обликовање културних политика руске емиграције у другим центрима руског расејања. На овом месту потребно је указати да би можда било корисније поређење руских колонија у Београду и Прагу с Берлином и Паризом.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Дисертације је проврене и путем софтвера који утврђује индекс сличности који је показао 7%. На основу детаљног увида у извештај, а о чему је ментор поднео посебан налаз 17. априла 2024, произилази да индекс сличности (similarity index) није дао нити један подвучени део који није уредно цитиран, није општа синтагма, или није уредно наведена фуснота, односно да програм када се то изузме није нашао поклапања.

Остварени резултати и научни допринос докторске дисертације Александре Ђорђевић огледа се у примени новог становишта у проучавању културних политика руске емиграције у Београду и Прагу. Рад је методолошки добро конципиран и теријски заокружен, а анализирани текстови релевантних руских емигрантских друштвених делатника су у овом истраживачком пројекту анализирани на обухватан начин, што је омогућило да се са културолошког аспекта поједине друштвене појаве и феномени идентификују и објасне.

У свом раду колегиница Ђорђевић је кроз анализу руских и локалних публикација, као и других писаних извора објављених у Београду и Прагу, у периоду између два светска рата, објаснила основне правце деловања разнородних културних политика које су паралелно постојале унутар руских избегличких колонија настањених у Београду и Прагу. Кандидаткиња је указала на главне актере чија се делатност током међуратног периода у највећој мери одразила на усмерење емигрантских културних политика и свакодневни живот руских избеглица.

Будући да је од самог почетка свог комплексног истраживачког пројекта била принуђена да оперише појмовима који су научно и друштвено дефинисани више деценија након што је феномен руске емиграције као специфичне заједнице изгубио своју првобитну друштвену позицију, кандидаткиња је из корпуса научне литературе издвојила оне дефиниције за које је сматрала да су теоријски и операционално најадекватније за формулисање оваквог типа истраживачког проблема у културолошким и сродним истраживањима. Како је сам појам културних политика, који представља главну окосницу овог рада, дефинисан од стране UNESCO-а тек крајем шездесетих година прошлог века, а уз јасно истакнуту улогу државе као крвног доносиоца културних политика, он у погледу самоорганизоване руске емиграције није

могао бити примећен. У потрази за адекватним дефиницијама појма Александра Ђорђевић је консултовала знатан број библиографских јединица, што се види из обимног списка литературе коришћене при изради докторске дисертације.

Од примедби овде истичемо две. Прашки Земгор је у тези обрађен много мање детаљно од београдског Земгора. Посебно упада у очи разлика у обради прашког часописа *Воља Русији (Воля России)* и београдског *Руски архив*. Док анализа београдског часописа *Руски архив* представља централни истраживачки део дисертације, прашки часопис је само помињан у контексту упоредног објављивања тесткова и истих сарадника оба листа. Ова разлика у обради је утолико упадљивија јер је београдски Земгор био само огранак прашког.

Друга примедба дисертацији је превелики нагласак на анализи делатности левосеровског огранка Земгора у Југославији. Несумњиво да је Земгор био један од централних органа руске емиграције, али је оцена кандидаткиње да је Руска црква играла споредну улогу нешто што је било потребно да се подробније обради и утврди. У свим емиграцијама хришћанских народа црква игра далеко већу улогу него у матичним државама као идентитетска матица. У том смислу јасан недостатак ове дисертације је што није обрадила издања руске заграничне цркве у Југославији јер је Руска загранична црква, управо зато што јој је седиште било на територији Краљевине Југославије, играла веома важну улогу у монархистичком наративу руских емиграната у Краљевини Југославији. Анализа ових издања дала би свеобухватнији увид у емигрансте расприце и додатно осветлила позадину појединих сукоба међу руским емигрантским удружењима.

6. Закључак Комисије

Дисертација је на целовит и уоквирен начин сагледала културне политике руске емиграције у Краљевини Југославији и у међуратној Чехословачкој. Истраживање је урађено на релеватним изворима и исцрпној литератури.

На основу пажљивог прегледа докторске дисертације под називом „Културне политике руске емиграције у Београду и Прагу (1921-1941)“ кандидаткиње Александре С. Ђорђевић утврђено је да докторска дисертација у потпуности задовољила све критеријуме и испуњава услове за јавну одбрану. Комисија је једногласно установила

да је кандидаткиња докторску дисертацију израдила према одобреној пријави, да њен рад представља оригинално и самостално научно дело, те се може приступити завршној фази и њеној јавној одбрани.

У Београду,

22. априла 2025.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Проф. др Слободан Г. Марковић,
редовни професор, ментор,
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Проф. др Алексеј Тимофејев (Алексеј Тимофеев),
ванредни професор
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Проф. др Часлав Копривица, редовни професор
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука
